

Από το 2000 έως το 2009 στην περιοχή αρμοδιότητας της Κ΄ ΕΠΚΑ που περιλαμβάνει τα νησιά Λέσβο, Λήμνο, Χίο, Οινούσες, Ψαρά και Άγιο Ευστράτιο, πραγματοποιήθηκε τεράστιος αριθμός σωστικών ανασκαφών σε οικόπεδα ιδιωτών και με τη συγκυρία μεγάλων δημόσιων έργων, όπως βιολογικοί καθαρισμοί, μεγάλες οδικές αρτηρίες κτλ. Πραγματοποιήθηκαν, επίσης, ανασκαφές σε έργα χρηματοδοτούμενα από κοινοτικούς πόρους (ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου), στο πλαίσιο της διαμόρφωσης και ανάδειξης αρχαιολογικών χώρων. Παραθέτουμε τις σημαντικότερες ανά νησί.

ΛΕΣΒΟΣ

Μυτιλήνη

Επάνω Σκάλα, οικόπεδο του Δήμου Μυτιλήνης
Στην Επάνω Σκάλα βρισκόταν το βόρειο, κύριο, λιμάνι της αρχαίας πόλης, ο *Μαλόςεις* λιμήν. Το 1929, όταν κτιζόταν η «προσφυγική αγορά», αποκαλύφθηκε μεγάλη δωρική στοά του ύστερου 4ου ή του πρώιμου 3ου αι. π.Χ., με μήκος μεγαλύτερο από 150 μ., το δυτικό τμήμα της οποίας διατηρήθηκε ορατό. Λίγο ανατολικότερα, αποκαλύφθηκε τμήμα του επιθαλάσσιου τείχους.

Εικ. 1. Μυτιλήνη, Επάνω Σκάλα. Επιθαλάσσιο τείχος και δωρική στοά. Γενική άποψη από Ν., πριν από τις εργασίες ανάδειξης.

Εκτενέστερες ανασκαφές στην ίδια περιοχή πραγματοποίησε η Κ΄ ΕΠΚΑ το 1998-1999, στο πλαίσιο του έργου «Κατασκευή δικτύου ομβρίων, ακαθάρτων και ύδρευσης κεντρικού και βόρειου τμήματος πόλεως Μυτιλήνης» και το 2000-2001, με αφορμή την ανέγερση του νέου Δημαρχείου της πόλης της Μυτιλήνης, σε χώρο εμβαδού 2.486 τ.μ., που ορίζεται από τις οδούς Ναυμαχίας Έλλης, Λεσβώνακτος και Κορνάρου. Εκτός από τη στοά, στις ανασκαφές αυτές αποκαλύφθηκε και ερμηνεύθηκε μεγάλο τμήμα του επιθαλάσσιου τείχους. Γι' αυτό αποφασίστηκε η διαμόρφωση του οικοπέδου του δήμου σε επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο. Οι εργασίες ξεκίνησαν το 2008, σε συνεργασία της Κ΄ ΕΠΚΑ με τη ΔΑΑΜ και το Δήμο Μυτιλήνης και σήμερα έχουν σχεδόν ολοκληρωθεί (εικ. 1-2).

Οικόπεδο αφών Μουζάλα

Σε σωστική ανασκαφή του 2007, αποκαλύφθηκαν μεγάλα και καλοδιατηρημένα οικοδομήματα του 7ου αι. π.Χ. και έξι κεραμικοί κλίβανοι, που χρονολογούνται ανάμεσα στο β' μισό του 8ου και το α' μισό του 7ου αι. π.Χ., καθώς και δύο πηγάδια. Τα κινητά ευρή-

Εικ. 2. Μυτιλήνη, Επάνω Σκάλα. Επιθαλάσσιο τείχος και δωρική στοά, μετά τις εργασίες ανάδειξης (άποψη από Β.).

Εικ. 3. Μυτιλήνη, οικόπεδο Μουζάλα. Κεφάλι λίθινου αρχαίου αγάλματος.

Εικ. 4. 73η Ε.Ο. Μυτιλήνης - Θερμής. Χρυσά ενώτια από τάφο της βόρειας νεκρόπολης.

Εικ. 5. Μυτιλήνη, οικόπεδο Μουζάλα. Αρχαϊκά οικοδομήματα και γεωμετρικοί-αρχαϊκοί κλιβανοί. Γενική άποψη.

Εικ. 6. Βιολογικός καθαρισμός Μυτιλήνης. Οδός Καβέτσου, «νότια» νεκρόπολη (4ος-3ος αι. π.Χ.).

Εικ. 7. Λέσβος, ιερό των Μέσων. Αεροφωτογραφία.

ματα περιελάμβαναν εισηγμένη κεραμική, όπως κορινθιακές κοτύλες, σφαιρικούς και απίσσχημους αρυβάλλους και όστρακα βόρειο-ιωνικών κυλίκων και σκύφων. Βρέθηκε ακόμη κεφάλι αρχαίου αγάλματος σε φυσικό μέγεθος από ασβεστόλιθο και τμήμα μαρμάρινης κεφαλής αλόγου (εικ. 3, 5).

Βιολογικός καθαρισμός της πόλης, 73η Ε.Ο. Μυτιλήνης - Θερμής

Οι εκτεταμένες εκσκαφικές εργασίες έφεραν στο φως τμήματα της ελληνιστικής οχύρωσης της πόλης και νεκροπόλεις των κλασικών και ρωμαϊκών χρόνων (εικ. 4, 6).

Ιερό των Μέσων

Το ιερό ήταν γνωστό από παλαιότερους ερευνητές (R. Koldewey) και κατά τους καθαρισμούς που πραγματοποίησε το 1966-67 ο Β. Πετράκος, αποκαλύφθηκαν πολλά αρχιτεκτονικά μέλη του αρχαίου ναού και της παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Η ανασκαφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου 2002-2006, έφερε στο φως στοιχεία που συμπλήρωσαν την εικόνα του οκτάστυλου ψευδοδίπτυρου υστεροκλασικού ναού, δύο κεραμικούς κλιβάνους και ταφές χριστιανικών χρόνων και τεκμηρίωσε τη χρήση του χώρου από τους αρχαίους έως και τους νεότερους χρόνους (εικ. 7).

1η Επαρχιακή οδός Μυτιλήνης - Λάρσου

Στο ύψος των ιδιοκτησιών Π. και Μ. Βουνάτσου, Π. και Ε. Ψώμου και Γ. Χρυσού, ανασκάφηκε το 2008-2009 τμήμα μεγάλης νεκρόπολης (49 τάφοι ποικίλης τυπολογίας: κιβωτιόσχημοι, λακκοειδείς, εγχυτρισμοί κτλ.), το οποίο χρονολογείται από τα μέσα του 5ου έως τα μέσα του 3ου αι. π.Χ. και αποτελεί σημαντικό στοιχείο για την τοπογραφία της αρχαίας πόλης. Οι τάφοι ήταν πλούσια κτερισμένοι με ερυθρόμορφες και μελαμβαφείς πελίκες, αλάβαστρα, νομίσματα, στελεγγίδες και ειδώλια (εικ. 8-10).

Προϊστορικός οικισμός Θερμής

Το Δεκέμβριο του 2008 ολοκληρώθηκε στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου 2002-2006, το έργο με τίτλο «Ανάδειξη προϊστορικού οικισμού Θερμής Λέσβου» που είχε αρχίσει

Εικ. 8-10. 1η Επαρχιακή οδός Μυτιλήνης - Λάρσου. Ερυθρόμορφη πελίκη, 5ου αι. π.Χ. (λεπτομέρεια), σαρκοφάγος με πειόσχημο περιβόλο και κίστη με χάλκινη υδρία.

Εικ. 11. Άποψη της ανασκαφής από Β.

Εικ. 12. Ευρήματα πρώιμης εποχής του Χαλκού.

Εικ. 13. Χρυσή ψήφος.

Εικ. 14. Κεραμική μέσης και ύστερης εποχής του Χαλκού.

Εικ. 15. Τύποι ειδωλίων της πρώιμης εποχής του Χαλκού.

το 2005. Με τις αποχωματώσεις συμπληρώθηκε η εικόνα του οικισμού που είχε αποκαλυφθεί τη δεκαετία του '30 από τη Βρετανική Αρχαιολογική Σχολή. Οι νέες έρευνες έφεραν στο φως ευρύχωρα σπίτια της μέσης και ύστερης εποχής του Χαλκού, κεραμικούς κλιβάνους και ταφές νηπίων, αλλά και ποικίλα κινητά ευρήματα: αγγεία, πήλινα ειδώλια, μετάλλινα, λίθινα και οστέινα εργαλεία, όπλα, σφονδύλια κτλ. (εικ. 11-15).

Εικ. 16. Ηφαιστία. Αρχαίο θέατρο.

ΛΗΜΝΟΣ

267

Αρχαίο θέατρο Ηφαιστίας

Σε αποχωματώσεις με στόχο την αποκατάσταση και ανάδειξη του θεάτρου, στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου 2000-2006, με τίτλο «Ανάδειξη - αποκατάσταση αρχαίου θεάτρου Ηφαιστίας Μούδρου Λήμνου», διαπιστώθηκε ότι το θέατρο των ελληνιστικών χρόνων, το οποίο είχε ανασκαφεί αρχικά από την ΙΑΣΑ (1937-1939), είχε θεμελιωθεί πάνω σε δύο, τουλάχιστον, αρχαία ιερά που σχετίζονται ίσως με τη λατρεία της Μεγάλης Θεάς, μητέρας των Καβείρων (εικ. 16-17).

Προϊστορικός οικισμός Μύρινας

Σε αποχωματώσεις στο πλαίσιο του ΕΠ «Πολιτισμός 2000-2006», με τίτλο «Ανάδειξη προϊστορικού οικισμού Μύρινας Λήμνου»,

Εικ. 17. Ηφαιστία. Αρχαίο θέατρο - αρχαϊκό ιερό. Κεφάλι σφίγγας.

Εικ. 18. Προϊστορική Μύρινα. Χάλκινος πέλεκυς.

Εικ. 19. Προϊστορική Μύρινα. Αποθηκευτικό αγγείο κατά χώραν.

αποκαλύφθηκαν μεγάλα, μεγαροειδή, οικοδομήματα με περισσότερες από μία οικοδομικές φάσεις της πρώιμης χαλκοκρατίας, λιθόστρωτοι δρόμοι και συστήματα αποχέτευσης. Ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα είναι η θέση του μεγάλου και οργανωμένου αυτού οικισμού στη δυτική ακτή της Λήμνου (εικ. 18-20).

Νεφέλης, στους πρόποδες του Κάστρου, όπου κάτω από πυκνά, μεταγενέστερα, οικοδομικά λείψανα ήλθαν στο φως ευρήματα που μαρτυρούν την ύπαρξη αρχαϊκού ιερού (εικ. 21, 22).

Εικ. 20. Μύρινα. Γενική άποψη του προϊστορικού οικισμού.

ΧΙΟΣ

Βιολογικός καθαρισμός Δήμου Μύρινας

Με τις εκτεταμένες ανασκαφικές έρευνες για τις ανάγκες του έργου, από το 2007 έως το 2009, αναδύεται σταδιακά η τοπογραφία της αρχαίας πόλης, σε αλληπάλληλες φάσεις που χρονολογούνται από τα αρχαϊκά χρόνια έως την ύστερη αρχαιότητα.

Στη λεωφόρο Δημοκρατίας αποκαλύφθηκαν κτηριακά λείψανα αρχαϊκών χρόνων, καθώς και δύο μαρμάρινες σαρκοφάγοι. Περισυλήχθηκε χρυσό δακτυλίδι με ένθετο σφραγιδολίθο από ερυθρό ίασπι που απεικονίζει πτηνό (εικ. 23), χρυσό λεμβόσχημο ενώτιο και φύλλα από χρυσό στεφάνι, ρωμαϊκών χρόνων (1ος αι. π.Χ.- 1ος αι. μ.Χ.).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η οδός

Εμποριό

Οικόπεδο κληρονόμων Γ. Βασίλη

Σε σωστική ανασκαφή του 2006, αποκαλύφθηκε τμήμα του λεγόμενου «ιερού του λιμανιού» των αρχαϊκών χρόνων, το οποίο, από μελαμβαφή αρχαϊκό ενεπίγραφο σκύφο (εικ. 24), ταυτίστηκε ως ιερό του Απόλλωνος. Στις επιχώσεις βρέθηκαν δύο κορμοί κούρων και τμήμα χεριού κόρης, χαρακτηριστικά δείγματα χιακής αρχαϊκής πλαστικής (εικ. 25).

Χίος

Περιοχή «Ριζάρι», οικόπεδο Αιγαιοτεχνικής Α.Ε.

Το 2008 ολοκληρώθηκε η ανασκαφή τμήματος νεκρόπολης ελληνιστικών-ρωμαϊκών χρόνων,

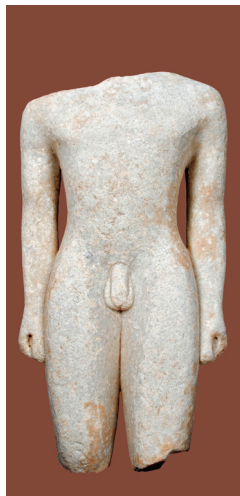
Εικ. 21. Μύρινα, οδός Νεφέλης. Αρχαϊκό γυναικείο ειδώλιο.

Εικ. 23. Μύρινα, λεωφόρος Δημοκρατίας. Χρυσό δακτυλίδι με σφραγιδολίθο από ίασπι με παράσταση πτηνού.

Εικ. 22. Μύρινα, οδός Νεφέλης. Επάλληλα οικοδομικά λείψανα αρχαϊκών-υστερορωμαϊκών χρόνων.

Εικ. 24-25. Χίος, Εμποριό, οικόπεδο κληρονόμων Γ. Βασίλη. Τμήμα ενεπίγραφου μελαμβαφούς σκύφου, 525-500 π.Χ. και κορμός αρχαϊκού κούρου.

Εικ. 26. Χίος, περιοχή «Ριζάρι», οικόπεδο Αιγαιοτεχνικής Α.Ε. Συστάδα σαρκοφάγων.

που το αποτελούσαν 107 τάφοι (σαρκοφάγοι, κιβωτιόσχημοι, ελεύθερες ταφές). Αποκαλύφθηκε, επίσης, τμήμα λιθόστρωτου δρόμου υστερορωμαϊκών χρόνων, καθώς και απόθεση κεραμικού εργαστηρίου υστεροκλασικής-ελληνιστικής εποχής (εικ. 26).

Οδός Ριζαρίου, οικόπεδο Σ. Μαμούνα
Το 2008 ολοκληρώθηκε η ανασκαφική έρευνα που είχε αρχίσει το 2005. Αποκαλύφθηκε τμήμα μεγάλης νεκρόπολης, που χρονολογείται από τους ελληνιστικούς έως και τους ρωμαϊκούς χρόνους. Εντοπίστηκαν 221 τάφοι ποικίλης τυπολογίας και αρχιτεκτονικής (σαρκοφάγοι, λάρνακες, κιβωτιόσχημοι, κεραμοσκεπείς, λακκοειδείς, εγχυτρισμοί κτλ.). Επίσης, ήλθε στο φως τμήμα υδραγωγείου με πεσσούς. Στην τεράστια επίχωση που έφθανε σε πάχος τα 7 μ. βρέθηκαν ειδώλια, λυχνάρια, μυροδοχεία,

μολύβδιнос αμφορέας, υδρίες, σκυφίδια, οινοχόες, κύπελλα, λίθινες κάλπες, επιγραφές, ενφράγιστες λαβές, νομίσματα κτλ.

ΨΑΡΑ

Αρχοντίκι

Το 2008 ολοκληρώθηκε, στο πλαίσιο του ΠΕΠ Βορείου Αιγαίου, η ανάδειξη του ιδιαίτερα ενδιαφέροντος αυτού χώρου, τον οποίο είχε εντοπίσει ο Σ. Χαριτωνίδης τη δεκαετία του '60, είχε ανασκάψει τη δεκαετία του '80 ο Α. Τσαρβάπουλος, αλλά οι εκτενέστερες ανασκαφές πραγματοποιήθηκαν μεταξύ του 2000-2005 υπό τη διεύθυνση της Αγλαΐας Αρχοντίδου. Η κατοίκηση στο Αρχοντίκι κατά την Τελική Νεολιθική και την πρώιμη εποχή του Χαλκού πιστοποιείται με ταφές. Στην ύστερη εποχή του Χαλκού (1400-1100 π.Χ.), φαίνεται ότι

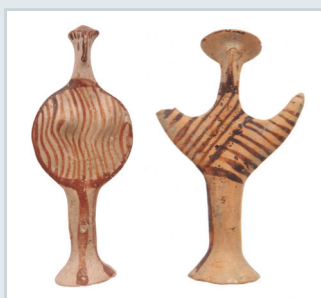

Εικ. 27. Ψάρα, Αρχοντίκι. Αεροφωτογραφία.

Εικ. 28. Θολωτός τάφος.

Εικ. 29. Αποθέτης γεωμετρικών-υστεροκλασικών χρόνων.

Εικ. 30. Ειδώλια τύπου Φ και Ψ.

Εικ. 31. Μελανόμορφος σκύφος από το βωμό-αποθήκη.

Εικ. 32. Αιχμή χάλκινου δόρατος από το μυκηναϊκό νεκροταφείο.

ιδρύθηκε εδώ μυκηναϊκή αποικία, όπως μαρτυρούν τα ευρήματα από τα ευρύχωρα λιθόκτιστα σπήτια κι ένα νεκροταφείο με εντυπωσιακά σε πλούτο κτερίσματα.

Από τον 8ο μέχρι και τον 5ο αι. π.Χ. δίπλα στο μυκηναϊκό νεκροταφείο λειτούργησε χώρος λατρείας με πλούσιες προσφορές (εικ. 27-32).

Προϊστάμενοι

Αγλαΐα Αρχοντίδου (2000-2005)

Λίλλιαν Αχειλαρά (2006)

Όλγα Φιλανιώτου (2006-2010)

Ανασκαφές

Λέσβος

Επάνω Σκάλα, οικόπεδο του Δήμου Μυτιλήνης

Οικόπεδο αφών Μουζάλα

Βιολογικός καθαρισμός, 73η Εθνική Οδός Μυτιλήνης-Θερμής

Ιερό των Μέσων

1η Επαρχιακή οδός Μυτιλήνης-Λάρσου, Προϊστορικός οικισμός Θερμής

Λήμνος

Αρχαίο Θέατρο Ηφαιστίας

Προϊστορικός οικισμός Μύρινας

Βιολογικός καθαρισμός Δήμου Μύρινας

Οικόπεδο κληρονόμων Γ. Βασίλη

Περιοχή «Ριζάρι», οικόπεδο Αιγαιοτεχνικής Α.Ε.

Οδός Ριζαρίου, οικόπεδο Σ. Μαμούνα

Ψαρά

Αρχοντίκι

Υπεύθυνοι αρχαιολόγοι - Συνεργάτες

Α. Αρχοντίδου, Ό. Φιλανιώτου

Α. Καρίπογλου, Γ. Κουρτζέλλης

Α. Αρχοντίδου, Λ. Αχειλαρά, Ό. Φιλανιώτου

Λ. Αχειλαρά

Α. Αρχοντίδου, Λ. Αχειλαρά, Ό. Φιλανιώτου

Α. Αρχοντίδου

Α. Αρχοντίδου

Ό. Φιλανιώτου

Κ. Ρούγγου

Δ. Τσαρδάκη

Μ. Ανετάκης

Α. Αρχοντίδου, Ό. Φιλανιώτου